

Joaquim Ruyra i l'incendi de les Gavarres al 1928

L'agost de l'any 1928 les Gavarres varen cremar durant dos llarguíssims dies en els quals les flames varen engolir boscos, camps i construccions. El foc que s'havia iniciat a la font de Can Carreras, a Santa Pellaia, es va estendre cap a Montnegre i la Mare de Déu dels Àngels per anar a morir a la Pera. Entre els propietaris afectats hi havia l'escriptor Joaquim Ruyra, que tenia propietats a Montnegre. Va ser ell qui va impulsar diferents campanyes de subscripció arreu de les comarques de Girona amb l'objectiu prioritari que aquell tros de les Gavarres no es despoblés.

Text > **MARIA DOLORS GODOY**, escriptora
DOLORS GRAU, arxivera

En el llibre *Entre flames*, Ruyra fa una descripció del paorós incendi que va cremar les Gavarres l'any 1928: «Són moltes les propietats destruïdes, entre elles les que jo posseïa a Montnegre, on se m'han cremat, no sols els boscos, sinó fins i tot el suro de la collita d'enguany, el qual tenia estibat prop dels meus masos Sàbat i Casagran. Aquestes dues cases, situades a la falda del turó de Montnegre, que estava abrandat de foc, sembla que s'han salvat, bé que no pas íntegrament. Menys afortunades han sigut les de dalt del dit turó, les quals, juntament amb l'antiga església que el coronava, han sigut destruïdes per les flames. Així mateix han sigut destruïdes altres cases d'altres indrets i part del Santuari dels Àngels». Les construccions més afectades de què parla Ruyra són l'església de Santa Maria, can Jaques i ca l'Escolà. També es varen veure afectades la pallissa del

>> *L'església de Santa Maria de Montnegre, destruïda pel foc de l'any 1928, en la reconstrucció de la qual va treballar Rafael Masó. (Autoria: DOLORS GRAU)*

>> Ruïnes del mas de Casagran, que era propietat de Joaquim Ruyra l'any 1928. (Autoria: DOLORS GRAU)

>> La casa de can Jaques, al costat de l'església de Santa Maria de Montnegre, destruïda pel foc del 1928. (Autoria: DOLORS GRAU)

mas de Casagran i el porxo del mas Sàbat, que eren de la seva propietat, entre altres construccions del massís.

La selva cremada ha de reviure

Ruyra va pujar a Montnegre el dia 20 d'agost, vuit dies després del sinistre,

segons deixa escrit en el llibre ja esmentat, per comprovar *in situ* l'abast de la catàstrofe. Vista la magnitud de la devastació, va posar mà a l'obra per tal d'engegar una campanya de socors a favor de les Gavarres que tenia com a finalitat auxiliar les víctimes i alhora

L'objectiu de Ruyra era que les Gavarres no es despoblessin

evitar que aquesta zona es despoblés. La selva cremada havia de reviure, va deixar escrit Ruyra en una documentació conservada, de la qual parlarem més avall.

La popularitat de l'escriptor en aquells moments i el ressò mediàtic que hi va haver, atesa la col·laboració de l'escriptor amb els mitjans de comunicació, devien afavorir la proliferació de subscripcions populars en diferents punts del territori. Les campanyes eren secundades per entitats, empreses i ajuntaments, i es va constituir una junta, de la qual formava part Ruyra, que distribuïa els diners recaptats. M. Dolors Godoy, coautora d'aquest article, conserva una llibreta on hi ha els rebuts de les persones damnificades i les cartes que Joaquim Ruyra enviava a Narcís Vilahur (futur sogre de M. Dolors, administrador de les propietats de Ruyra a les Gavarres i alcalde de Cassà de la Selva en aquell moment) i al reverend Josep Costa,

>> *Narcís Vilahur, alcalde de Cassà de la Selva, l'any 1928. Va ser administrador de les finques de Ruyra a les Gavarres i president de la Junta Pro Gavarres.*

(Font: ARXIU M. DOLORS GODOY)

capellà de Santa Pellaia. És una documentació d'una gran riquesa. Amb un llenguatge directe i quotidià, apareixen els sentiments veritables, els dubtes, els problemes derivats del repartiment, les converses, les reunions, les negociacions, les contradiccions... Una documentació realment increïble, mitjançant la qual ens adonem de la implicació de Ruyra, sense deixar mai res a l'atzar. Volia conèixer els pressupostos, els motius, els danys, les persones, les famílies...

A Ruyra el que li feia por veritablement era que les Gavarres es quedessin sense pagesos que rendibilitzessin les finques, algunes de les quals eren de la seva propietat. Així doncs, com a propòsit principal, es va fixar que els pagesos no se n'anessin de les Gavarres. Per aquest motiu l'escriptor i propietari

>> *L'escriptor Joaquim Ruyra, un dels damnificats pel foc de les Gavarres i l'impulsor de les campanyes de recaptació a favor de les Gavarres.* (Font: ARXIU MUNICIPAL DE BLANES. FONS VICENÇ COMA SOLEY.)

va idear una peculiar metodologia de repartiment de les almoines recollides, perquè creia que, si es repartien directament als pagesos, «no n'hauria cap que no abandonés la selva

morta per a anar a explotar algun fèrtil mas del pla. I quin foraster voldria aleshores encarregar-se del conreu de les finques abandonades i empobrides?», i ho reblava amb un argument

tan poc democràtic com aquest: «Catalunya vol salvar els seus fills, però ells tenen obligació de treballar per fer reviure el tros de terra catalana on Déu els ha portat». Aquestes frases literals tan aclaridores es poden llegir en un article escrit per Ruyra titulat «Auxilis del Montnegre», del qual es conserva un retall de diari en un expedient de l'Ajuntament de Cassà de la Selva, sense que hi hagi anotats ni la data en què es va publicar, ni el mitjà.

Joaquim Ruyra donava publicitat a aquesta campanya a favor de les Gavarres a *La Veu de Catalunya*, on detallava les almoines que anava rebent i a qui les donava. En un retall de diari que es troba en un expedient conservat a l'Arxiu Municipal de Cassà de la Selva consta que en data 3 d'octubre s'havien rebut 4.148,35 pessetes (donacions que provenien de particulars, d'una vetllada a Blanes a favor del Montnegre i dels diaris *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya*). Amb aquesta quantitat es va obrir un compte a la banca Jubert i Presas, de Cassà de la Selva, administrada per Narcís Vilahur i Josep Costa. Hi detallava els damnificats i els crèdits que s'atorgaven. Ara bé, aquest crèdit estava subjecte a diferents condicions, com per exemple l'obligació de quedar-se a les Gavarres de les persones beneficiàries del crèdit.

Un cendrer espantós

Precisament a l'Arxiu Municipal de Cassà de la Selva hi ha la documentació sobre una subscripció popular, l'any 1928, a instàncies del president del Sindicat Agrícola de Cassà de la Selva, per socórrer els damnificats de l'«horroroso incendio llamado de Montnegre y otros también conocidos que han tenido lugar en los bosques vecinos a este término municipal durante este verano [...] convertidos hoy en un espantoso cenicero». El 3 de setembre l'Ajuntament publicava un ban per iniciar la subscripció: «para allegar recursos con que socorrer a los damnificados por el horroroso incendio, jamás visto en estas tierras llamado de Las Gabarras». Al final de la campanya, el 10 d'octubre de 1928 s'havien recaptat 1.104,50 pessetes. Qui aportava més era el mateix Sindicat Agrícola, amb 616,25 pessetes; seguit del Centre Unión Republicana, amb 196,95 pessetes, i el mateix Ajun-

tament, l'industrial Francisco Oller Martinell, la propietària Francesca Mas de Xaxàs (vídua Vall-llobera) i Pedro Boada Vergés, amb 50 pessetes. Dinou persones més van fer aportacions molt més reduïdes, entre elles el mateix Narcís Vilahur, que recordem que era l'alcalde de Cassà de la Selva en aquells moments. Els diners recaptats, segons una reunió entre l'alcalde i els capellans de Santa Pellaia i Sant Mateu de Montnegre, s'havien de distribuir seguint les indicacions de Ruyra, excepte 150 pessetes, que havien de donar-se a un veí de Cassà a qui se li havien cremat gavelles de blat en aquest municipi.

La distribució dels diners

La premsa ens dona molta informació, però la de més riquesa la trobem en la correspondència que conserva M. Dolors Godoy. Per mitjà seu coneixem quin és el pla que Ruyra va idear per a la distribució de les almoines recollides «Pro Gabarres». En el primer paràgraf d'un document signat per Ruyra però sense datar, escriu: «Aquestes almoines no han de servir per fer ric a ningú, sinó per recórrer la misèria i subsanar alguns dels mals causats per l'incendi».

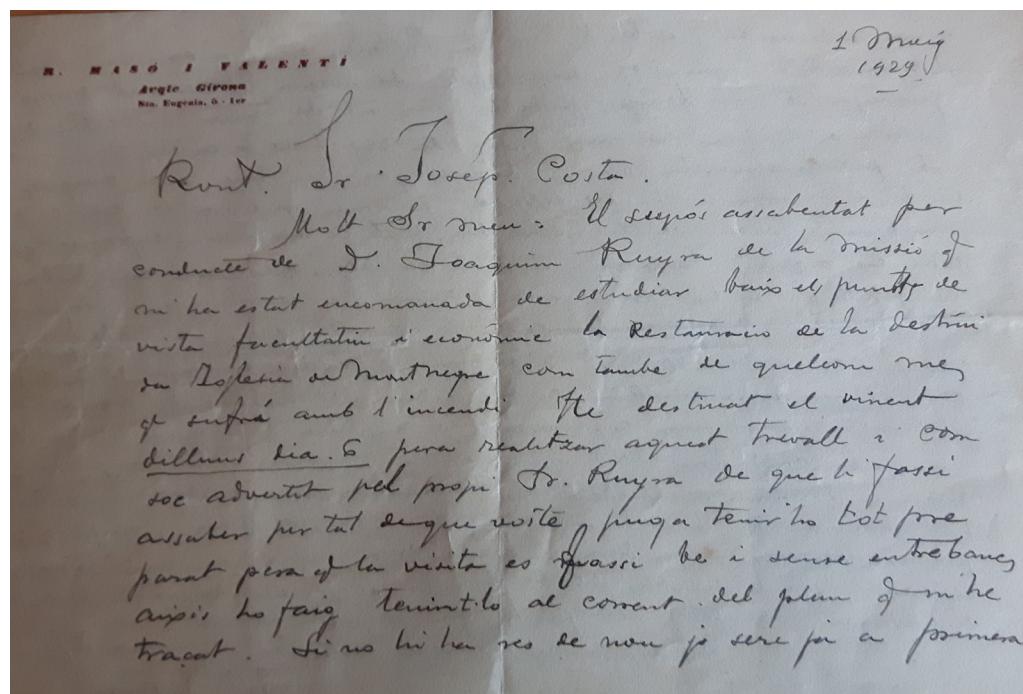
Aquells fets no sols inspiraren literàriament Ruyra, sinó que l'impul-

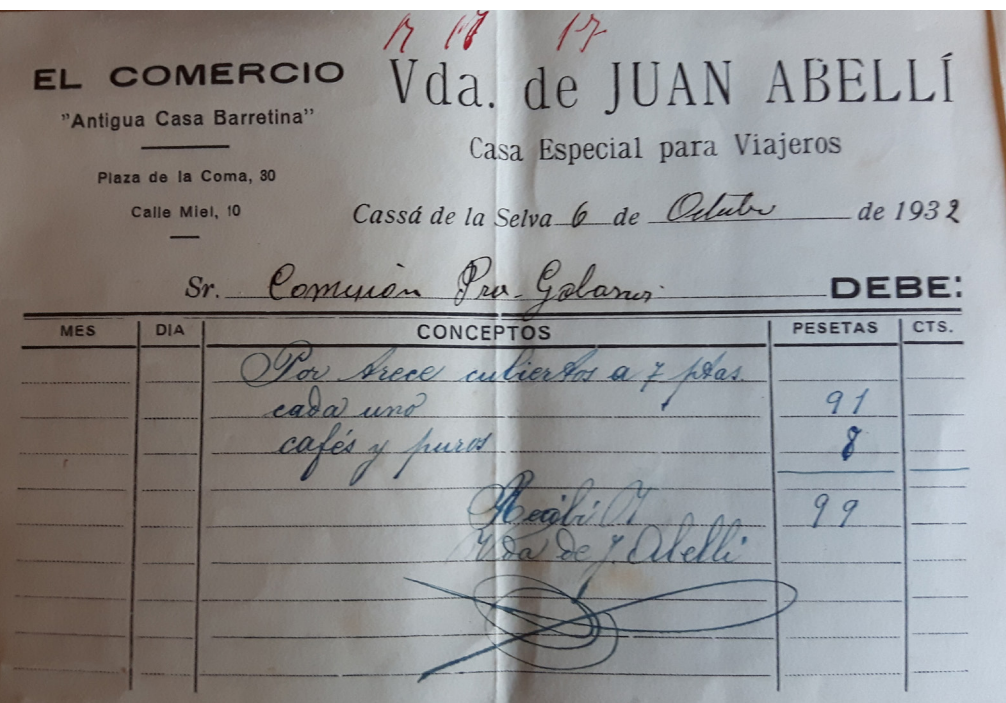
>> El mas Oms, que tot i que no va ser destruït pel foc, sí que en va resultar afectat.

(Autoria: DOLORS GRAU)

saren a posar ràpidament mà a l'obra per tal de reparar, en la mesura que fos possible, els danys causats per l'incendi i ajudar els damnificats. Ell mateix va nomenar una junta presidida per Narcís Vilahur i el rector de Santa

>> Carta de Masó per comunicar al mossèn Josep Costa que accepta encarregar-se de l'estudi per a la restauració de Santa Maria de Montnegre. (Font: ARXIU M. DOLORS GODOY)

>> Factura d'un àpat de la Comissió Pro Gavarres a la fonda de Can Barretina, de Cassà de la Selva. (Font: ARXIU M. DOLORS GODOY)

«Aquestes almoines no han de servir per fer ric a ningú»

aclaridora: «Si a algú», i citava alguns noms, com el del masover de ca l'Oms, ca l'Estivalca, Geroni Serra, «se li ha cremat una gran partida d'oli, o grans quantitats de menjar, o un rusquer que valia més de quatre-cents duros, nosaltres no n'hem de fer res; més grans riqueses se'ns han cremat als grans propietaris...».

No menys subtil és aquest paràgraf del segon apartat: «Un article de gran necessitat per als pagesos són les eines i les bèsties de treball. Per això, havent anat engruixint la subscripció, vaig creure del cas aplicar-la a comprar als pagesos els carros, eines i bèsties que s'haguessin cremat. D'això sí que s'ha de fer una estadística, no consultant als interessats (que solen mentir) sinó als seus veïns i coneguts».

El tercer punt important per a Ruyra era «la reconstrucció dels enderros causats pels incendis», dels quals feia també una descripció detallada. Parlava de can Jaques i de l'Escolà, que varen ser destruïdes per l'incendi, i hi incloïa l'esglesia de Montnegre. En el quart i darrer apartat assignava una quantitat de 5.000 pessetes, «que si convé podrem allargar fins a 8.500», per arreglar la carretera de Quart.

Valoració exacta de pèrdues

El mateix Ruyra enviava a Vilahur, el seu administrador, la valoració exacta que havia fet de les pèrdues dels afectats, amb tota mena de detalls. En el compte d'un dels més afectats, Pau Serra, quant a pertinences, especificava: «Un carro del qual poden aprofitar-se els ferros però no el fusell [...] una gàbia de porcs d'un cost de 20 ptes., 9 porcells de 9 setmanes, 2 oques, 4 ànecs, 20 gallines, 8 conills, 4 llençols, 2 mudades de 4 criatures, un vestit de dona, 6 cadires de balca». En un altre detallava: «8 llençols, 3 tovalles, 2 samarretes d'home, 2 calçotets d'home, 2 camises d'home, 1 enaigües, 2 camises de dona i un pantaló de dona».

Ell mateix es va preocupar de redactar i imprimir tots els rebuts: els de donacions i els d'indemnitzacions. Narcís Vilahur en portava un estrict control en una «llibreta d'indemnització d'objectes», signada pel propietari

Pellaia, Mn. Josep Costa, per tal que procedissin a les indemnitzacions pertinents i arrangessin els desperfectes en els habitatges i masoveries. Va posar en marxa una campanya de recaptació que va tenir una resposta ràpida, tal com ho demostren les cartes conservades. En una d'aquestes cartes, datada l'11 de febrer de 1929, Ruyra comunicava a Narcís Vilahur que volia ingressar «quantitats importants al nostre capital Pro Gavarres en el banc Jubert i Preses». Volia saber el caràcter del dipòsit, si s'hi podien afegir quantitats d'alguns milers de duros, si el banc esmentat mereixia absoluta confiança...

Cura amb ingressos i despeses

Al llarg de tota la correspondència, queda demostrada la cura amb què tractava aquells afers. L'estat de comptes que demanava havia de ser meticulós: «en què constin les quantitats ingressades amb les dates respectives de d'ingrés i a quin objecte s'han gastat», i aclaria que era necessari per donar-ne compte a la premsa. També volia conèixer el nom del mestre d'obres i del fuster del mas Escolà, el preu amb què s'havia taxat l'obra i quant se'ls havia entregat a compte. Acabava dient, literalment: «Per a la distribució, o més ben dit, esmerç, dels fondos, he format un plan que em

sembla just i que espero que vostès aprovaran».

El 28 de desembre del mateix any, Joaquim Ruyra va escriure una carta plena d'optimisme al seu administrador per comunicar-li que li enviava un paquet de roba que li havien regalat «per a faldilles de les pageses», i afegia una altra bona notícia: «Tindrem més diners que no necessitem. Sembla que el Centre Catòlic d'Igualada haurà tret 5.000 duros... una participació de 5 pessetes que ha tret el segon premi». I seguia la carta: «Podem ésser generosos amb les obres i en la donació d'eines de treball, carros, etc. Quan totes les necessitats seran satisfetes encara podrem fundar un benefici perpetu a favor dels vellets del país».

En una carta datada el 21 d'agost de 1929, parla d'un taló per recollir a l'estació de Riudellots, i d'un *bulto* de flassades, donatiu d'un fabricant de Sabadell.

En una altra missiva, sense data, s'especifica amb molt detall com calia fer la distribució dels béns i s'assenyala en quin ordre: primer, calia «atendre les necessitats més *apremiants*, subministrant a les famílies més pobres diner per a la compra de blats, palla, userdes, farines... i d'aquelles eines de treball que siguin d'una necessitat més urgent». Acabava aquest primer apartat d'una manera molt

o un apoderat. Tot es va guardar rigorosament.

Quan ja van estar satisfetes les primeres necessitats, en una reunió entre Ruyra, Vilahur i Costa, es va decidir fer una almoina anual als afectats durant cinc anys. L'escriptor, en una carta datada el 12 d'octubre de 1929, mostrava una vegada més el seu tarannà desconfiat i recelós quant als destinataris d'aquestes almoines: «Estic convençut que si fem una repartició desigual, els afavorits no ens l'agrairan i els desfavorits seran trompetes cridaneres contra nosaltres [...] Sé que totes aquestes raons miren més a l'honor nostre que al ver esperit de caritat, però crec que les hem de tenir en compte perquè no es produeixin estridències que, dat l'origen popular de les quantitats recaptades, podrien motivar escàndol i proporcionar-nos disgustos».

Ruyra proposava una quantitat de 181,81 pessetes cada mes de novembre, durant cinc anys, per a cadascuna de les vint-i-dues famílies que constaven inscrites en el programa, i ho deixava a estimació de la junta.

No deixa de ser curiosa la resposta de Mn. Costa, que aconsellava que la quantitat es fixés en 180 pessetes justes i que la resta fos per a despeses de segells i cartes.

Arribat el cinquè any, una carta segellada el 2 de novembre de 1932, ens mostra un Ruyra menys optimista i delata com el desenvolupament de la campanya no va ser a gust de tothom: «Aquest any, que és el cinquè, no tenim els 800 duros. Em dol però em voldria més de no repartir tots els que tenim.

«Això d'haver-nos insultat no em fa desistir dels meus propòsits, perquè no el vaig formar per atraure'm simpaties, sinó per fer un bé a la comarca».

Per acabar, cal esmentar que moltes d'aquestes reunions amb la junta, amb l'arquitecte Rafael Masó i amb diferents damnificats es varen fer a Can Barretina, de Cassà de la Selva. D'aquesta casa de menjars es conserva encara una factura per import de 99 pessetes: «Por trece cubiertos a 7 ptas. cada uno y cafés y puros».

>> Dibuix de Joan Gener per a l'altar de Santa Maria de Montnegre.

(Font: ARXIU MONTSERRAT GENER)

La reconstrucció de Santa Maria de Montnegre

Text > MARIA DOLORS GODOY

Un capítol a part mereixen les obres de restauració de l'església de Santa Maria de Montnegre, treball que Joaquim Ruyra va encarregar al famós arquitecte gironí Rafael Masó i va comunicar al rector el 10 d'abril de 1929:

«El Sr. Masó va acceptar generosament la comanda de fer plec de condicions de les obres de l'església [...] Suposo que ell escriurà a vostè per anar a Montnegre on hauran d'esmerçar-hi tota una diada. No cal dir que les despeses de viatge i menjar han de sortir del fons que tenim recaptat».

El 20 de desembre li deia: «He parlat amb el Sr. Masó i varem convenir que ell pujarà a Montnegre amb un mestre de cases [...] El Sr. Masó completarà els estudis de tot, excepte l'altar major, piques beneiteres i làpides, les quals coses podrem fer més o menys segons els nostres recursos».

El 20 d'agost del 32, Ruyra encarregava al capellà el següent: «Li estimaria que parli amb el Sr. Ge-

ner sobre la confecció del St. Crist, la compra de quatre canelobres i el llenç que ell ha de pintar caritativament per a la part interna de l'absis».

Es conserven també algunes cartes de Rafael Masó, en una de les quals reitera l'encàrrec fet a Joan Gener (pintor i erudit que exercia de farmacèutic a Cassà de la Selva) per tal que pugui a Santa Maria per prendre les mides d'un llenç que actualment no existeix i que potser no es va arribar a pintar.

Es conserven també la «Memòria de les obres» i les factures, detalladíssimes: «número de cargols de femella, de llates, taulons, marcs i cabirons; fer, amb pedra de Girona, dos esgraons i la portalada; fer l'escala, el confessionari; jornals dels picapedrers; ferramenta per a dues campanes; panys, claus i ganxos, totxos, rajoles i maonets; les carretades per portar aigua, sorra, gresa i pedra picada; 150 claus forjats i dues dotzenes de *tornillos*».

Un llegat que ens deixa testimoni de totes les empreses que es varen involucrar en el benèfic propòsit del senyor Ruyra.

